

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії та методики фізичного виховання

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи FK1-M20vo
спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)
СТАРЕНЬКА Вікторія

Керівник: ЄДИНАК Геннадій, доктор наук
з фізичного виховання і спорту, професор

Рецензент: ГАЛАМАНЖУК Леся, доктор
педагогічних наук, професор, завідувачка
кафедри теорії та методик дошкільної освіти

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ В ШКІЛЬНИЙ ПЕРІОД.....	11
1.1. Організація, мета і завдання фізичного виховання дітей із вадами зору в шкільний період.....	11
1.2. Принципи, засоби і методи фізичного виховання дітей із вадами зору на сучасному етапі розвитку суспільства.....	17
1.3. Форми фізичного виховання дітей із вадами зору.....	24
1.4. Матеріально-технічне забезпечення занять та лікарсько- педагогічного контролю у практиці фізичного виховання дітей із вадами зору.....	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	37
2.1. Методи дослідження.....	37
2.2. Організація дослідження.....	40
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ.....	42
3.1. Загальні положення формування та реалізації змісту фізичного виховання дітей із вадами зору.....	42
3.2. Методичні особливості фізичного виховання дітей із вадами зору.....	55
3.3. Стан вияву функціональних показників та фізичної підготовленості учнів із вадами зору під час навчання у початковій школі.....	60
РОЗДІЛ 4. ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	67
4.1. Загальні положення формування експериментальної методики фізичного виховання учнів із вадами зору.....	67

4.2. Дієвість експериментальної методики у вирішенні завдань фізичного виховання учнів із вадами зору.....	73
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТ – артеріальний тиск

АФВ – адаптивне фізичне виховання

ЖЄЛ – життєва ємність легень

ЖІ – життєвий індекс

ІР – індекс Робінсона

СІ – силовий індекс

СОК – секундний обсяг крові

РФЗ – рівень фізичного здоров'я

РФП – рівень фізичної працездатності

РФСссс – рівень функціонування серцево-судинної системи

ХОК – хвилинний обсяг крові

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі накопичену значну кількість інформації про організацію та зміст занять фізичними вправами дітей із вадами зору [11; 18; 55; 56]. Проте практичний досвід свідчить про необхідність виокремлення першочергових положень, умов організації та формування змісту занять фізичними вправам дітей із вадами зору.

Проведеним узагальненням інформації документальних джерел встановлено, що організаційна основа фізичної активності дітей із вадами зору реалізується під час адаптивної фізичної культури і спорту. В Україні останню забезпечує система державних структур, до яких входять федерації, комітети, комісії, асоціації інвалідів, кафедри профільних закладів вищої освіти, діагностичні, реабілітаційні центри і консультаційні пункти, а також спеціальні школи-інтернати і клуби. При цьому, основні проблеми фізичної культури і спорту інвалідів розв'язує суспільна організація «Український центр фізичної культури інвалідів «Інваспорт», що об'єднує 27 обласних відділень, 26 спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 24 спеціалізованих відділень підготовки спортивного резерву, 56 відділень регіональних і міських центрів, 163 фізкультурно-оздоровчих клубів [18; 50-55].

У спеціалізованих школах-інтернатах першочерговим організаційним аспектом є врахування стану зорового аналізатору дитини та формування на цій основі груп, а саме з повною відсутністю зору та наявністю: світловідчуття; залишкового зорового сприйняття; гостротою зору 0,01-0,04; гостротою зору 0,05-0,08; гостротою зору 0,09-0,2 і вище [33; 57; 68].

Що стосується методичних аспектів фізичної активності дітей із вадами зору, то у спеціалізованих школах-інтернатах вона реалізується у визначених формах, зокрема уроках фізичної культури, позаурочних формах фізичної активності (рухлива хвилинка, рухлива пауза), позашкільними (ранкова гігієнічна гімнастика, активний відпочинок, заняття у спортивних

секціях). Основним засобом виступають фізичні вправи, зокрема: рухливі ігри, гімнастика, плавання, танці, гандбол, торбол, міні-футбол, ритмічна гімнастика, волейбол, а також дихальні вправи, для очей, формування правильної постави, на розслаблення м'язів, деякі інші [67-72].

Важливе місце посідають гігієнічні та природні чинники, що є іншими засобами адаптивної фізичної культури. Важливим додатковим, але вкрай необхідним засобом у організаційному та методичному аспектах, є тифлотехніка. Становлять її комплекс приладів і пристосувань, що допомагають дітям із вадами зору опанувати різні рухові дії та вирішувати інші, але різні за змістом завдання. До такого комплексу належать: тактильні і вібраційні дисплеї, візуальні дисплеї для людей із вадами зору, полісенсорні діагностичні пристрої, засоби оптичної корекції, аудіовізуальні прилади і апарати тощо [26; 29].

Що стосується основних методів, то крім традиційних, але передусім мовної дії, провідне місце посідають методи, основою яких є використання різних приладів та пристосувань. Зокрема такими є: метод вибірково-сенсорної демонстрації (відтворення окремих рухів за допомогою апаратних пристроїв, що дозволяють сприйняти на слух освоювані параметри – акустична демонстрація за допомогою метронома або радіоапаратури); метод спрямованого «відчуття» рухів (зосередження уваги дитини на сприйнятті сигналів від м'язово-зв'язкового апарату в кінцевих точках амплітуди руху; повторюють пояснення і показ правильного виконання дії 4-8 разів, потім слухають 2-3 відповіді дітей про виконання вправ, після – учитель пояснює положення окремих частин тіла у вправі, а учні, виконуючи його, визначають і оцінюють точність рухів). Ще одним є метод застосування спеціальних тренажерів і пристосувань («примусово» задають параметри рухів), а також метод автокардіолідеру, метод лідирування та термінової інформації (екстрене отримання дитиною об'єктивних відомостей про стан виконання рухів для їх корекції шляхом

зв'язку завдяки мініатюрним електронним звуковим інформаторам, що кріпляться на тіло і подають сигнал у випадку порушення техніки) [38; 39].

Отже, організація фізичної активності дітей із вадами зору забезпечується адаптивною фізичною культурою, що передбачає реалізацію всіх наявних форм, різноманіття існуючих засобів, у тому числі тифлотехніку, комплекс традиційних і специфічних методів. Проте недостатньо розробленими залишаються питання, що пов'язані з формуванням цілісного комплексу форм, засобів, методів та методики (технології) їх реалізації у процесі фізичного виховання дітей із вадами зору в умовах спеціальних шкіл-інтернатів та інклюзивного навчання.

Робочі відносини до дослідницького проекту відзначаються тим, що дослідження проведено відповідно до плану науково-дослідної роботи лабораторії «Гендерні профілактично-оздоровчі технології фізичного виховання та реабілітації» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2019-2024 роки. Тема, за якою було здійснено дослідження – *«Програмування профілактично-оздоровчих і розвивальних технологій фізичної активності дітей та молоді»*.

Роль авторки, як співвиконавиці теми, полягала у вивченні, систематизації, узагальненні наявних літературних та одержаних емпіричних даних про фізичне виховання дітей із вадами зору в умовах шкільного навчання. З'ясовано питання, що стосуються дієвих інструментів поліпшення фізіологічних характеристик дітей із вадами зору та дефектами постави під час занять фізичними вправами.

Метою є модифікація змісту фізичного виховання дітей із вадами зору та способів його реалізації у початковій школі.

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан розробленості досліджуваної наукової проблеми за даними наявних джерел інформації.

2. Виокремити дієві принципи, засоби, методи, форми організації, окремі положення реалізації фізичного виховання дітей із вадами зору під час навчання у початковій школі.

3. Визначити особливості фізіологічних характеристик і мотивації дітей із вадами зору під час навчання за чинним змістом фізичного виховання у початковій школі.

4. Розробити та експериментально перевірити дієвість методики фізичного виховання дітей із вадами зору під час навчання у початковій школі.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання дітей із вадами зору.

Предмет дослідження – організація, зміст і способи реалізації фізичного виховання дітей із вадами зору у початковій школі.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано комплекс адекватних **методів** дослідження. Завдання вирішувалися на теоретичному та емпіричному рівнях дослідження. При цьому, при вирішенні завдань на теоретичному рівні були використані загальнонаукові методи дослідження. У першу чергу це стосувалося аналізу, систематизації, узагальнення та теоретичного моделювання. Використання цих методів під час опрацювання наявних джерел інформації сприяло одержанню даних про сучасний стан розв'язання досліджуваної наукової проблеми.

Під час проведення дослідження на емпіричному рівні використовувалися педагогічні методи. До таких належали, у першу чергу, методи тестування та експерименту, а останній було зреалізовано на констатувальному і перетворювальному етапах.

Важливе місце відводили медико-біологічним методам. Використовували такі методи цієї групи: антропометрію, динамометрію, сфігмоманометрію, спірометрію, пульсометрію. З їхньою допомогою оцінювали стан діяльності серцево-судинної системи (визначали індекс Робінсона (IP), артеріальний тиск (АТ), секундний обсяг крові (СОК),

хвилиний обсяг крові (ХОК), рівень функціонування серцево-судинної системи (РФСссс)) та дихальної системи (визначали індекс Скібінські, життєву ємність легень (ЖЄЛ), індекс гіпоксії). Також визначали рівень фізичного здоров'я (РФЗ), рівень фізичної працездатності (РФП), індекс потужності.

Водночас відзначаємо, що не менш важливим у вирішенні поставлених завдань був комплекс методів математичної статистики. Використання таких методів забезпечило коректне опрацювання емпіричних даних, одержаних під час реалізації констатувального і перетворювального етапів педагогічного експерименту. За допомогою використаних методів було одержано основні одномірні статистики (середнє арифметичне, помилку середнього, стандартне відхилення), багатомірні статистики, а саме факторний аналіз головних компонент, що були нормалізовані при застосуванні варімакс-обертання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні змісту, підходів до організації і реалізації фізичного виховання, врахування яких на уроках та під час інших форм організації сприятиме підвищенню дієвості цього педагогічного процесу у вирішенні завдань інклюзивної освіти дітей із вадами зору. Крім цього, результати дослідження також можуть бути використаними у лекційних та практичних заняттях здобувачів вищої освіти факультету фізичної культури.

Апробація результатів дослідження. Матеріал, що міститься в дипломному проекті магістра, був представлений та апробований на наукових конференціях. Основні з них такі: Міжнародна науково-практична конференція «Оздоровчо-рекреаційна рухова активність у сучасному суспільстві» (Чернівці, 2020), звітні науково-практичні аспірантів, викладачів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020-2022).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дипломного проекту магістра викладено в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 89 сторінках, з яких 80 – основного тексту, що містять 9 таблиць. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку 75 використаних джерел інформації.

ВИСНОВКИ

1. Важливість наукових розробок щодо фізичного виховання дітей із вадами зору доведена інформацією літературних джерел та практичним досвідом у сфері адаптивного фізичного виховання. Актуалізує таку проблему неширокий спектр досліджень, а саме присвячених, здебільшого висвітленню особливостей окремих параметрів рухової сфери дітей із депривацією сенсорних систем узагалі та вадами зору зокрема. Належного осмислення потребують питання взаємозв'язку показників просторової організації тіла та фізичного стану дітей 6-10 років із вадами зору, оскільки дотепер вони залишаються несистематизованими і фрагментарними.

2. Визначено організацію, мету і завдання фізичного виховання дітей із вадами зору в шкільний період. Встановлено, що фізичне виховання дітей з вадами зору повинно здійснюватися за визначеними принципами (свідомості й активності; індивідуалізації; доступності; послідовності; диференційовано-інтегральних оптимумів; систематичності; чергування; міцності; зв'язку знань, умінь із життям і практикою; виховної і розвивальної спрямованості; всебічності; гармонійності змісту знань, умінь, навичок; концентризму в навчанні), засобами (фізичні вправи, гігієнічні чинники, природні чинники), методами (загальнопедагогічними та специфічними). Дієвими визначено такі форми організації занять: ранкова гігієнічна гімнастика, урок, фізкультпауза, динамічна перерва, спортивне тренування.

3. Одним із провідних підходів до фізичного виховання дітей із вадами зору є пов'язаний з удосконалюванням функцій зорового аналізатора в керуванні рухами: тимчасове обмеження зорового контролю при виконанні рухів; поєднання просторових диференціювань на точність відтворення рухів із закритими та відкритими очима; здатності дітей точно оцінювати рухи вдосконаленням за допомогою подання точної інформації ззовні. Ефективними є три групи фізичних вправ: при виконанні яких провідним є

зоровий аналізатор, провідним є слуховий аналізатор, провідним є руховий аналізатор.

4. Встановлено, що діти 8-10 років із вадами зору відзначаються низьким рівнем функціонального стану системи зовнішнього дихання, соматичного здоров'я та фізичної підготовленості. Рівень функціонального стану серцево-судинної системи був нижчим від середнього, причому як у дівчаток, так і хлопчиків. У цих дітей низький рівень розвитку силової витривалості, швидко-силових якостей, нижчий від середнього рівень розвитку силових якостей та аеробної витривалості, а різниця у показниках між дівчатками і хлопчиками несуттєва.

Водночас відзначили сформованість у них більш високого рівня мотивації, порівняно з однолітками без порушень зору: середній рівень мало відповідно 57,4 % та 44,2 % дівчаток ($p < 0,05$); помірний рівень – у 32,8 % та 34,2 % ($p > 0,05$); низький рівень – жодної та 15,4 % ($p < 0,05$). Низьким рівнем мотивації відзначалося 19,2 % хлопчиків зі збереженим зором за відсутності тут представників із вадами зору, середнім рівнем – відповідно 42,4 % і 37,5 % ($p > 0,05$), помірним рівнем – 26,5 % і 49,1 % ($p < 0,05$), високим рівнем – 11,5 % та 14,3 % ($p > 0,05$).

5. Структура просторової організації тіла та показників фізичного стану хлопчиків 9–10 років із вадами зору і сколіотичною поставою на 93,4 % описується п'ятьма факторами, що відображають координацію і швидкість (внесок у загальну дисперсію – 28,1 %), м'язову силу (18,5 %), гнучкість (24,1 %), силову витривалість (13,2 %), стан серцево-судинної системи хлопчиків (9,5 %). У дівчаток зазначена структура на 94 % визначається координацією і швидкістю (28,3 %), силовою витривалістю (22,6 %), м'язовою силою (17,5 %), гнучкістю (16,4 %), станом серцево-судинної системи (9,2 %).

6. Розроблена методика фізичного виховання дітей із вадами зору виявилася дієвою у поліпшенні комплексу фізіологічних характеристик. У хлопчиків протягом експерименту поліпшилося 2, у дівчаток – один із усіх 5

показників фізичного здоров'я, інші відзначалися тенденцією до поліпшення; суттєво поліпшилася силова витривалість, гнучкість, статична рівновага, причому такі результати були характерними для дівчаток і хлопчиків зі сколіотичною та круглою спиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошина А.І., Іваніцький Р.Б. Зміст технології корекції порушень постави. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. 30. 42-54.
2. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А., Магльований А. В. Санологія (медичні аспекти валеології): підручник. Львів: Кварт, 2011. 303 с.
3. Ареф'єв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання: підручник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. 368 с.
4. Байкіна Н. Г., Силантьєв Д. О. Соціально-спортивна реабілітація сліпих інвалідів, які займаються плаванням. *Дефектологія*. 2000. № 3. С. 40.
5. Бар-Ор О., Роуланд Т. Здоров'є дітей и двигательная активність: от физиологических основ до практического применения. Київ: Олімп. л-ра, 2009. 528 с.
6. Бондар О, Джевага В. Технологія корекції координаційних здатностей дітей молодшого шкільного віку з вадами. *Молода спортивна наука України*. 2016. 20, т. 3, 4. 11–16.
7. Бондар О. М., Литвиненко Ю. В., Іваніцький Р. Б., Босакевич М. В., Аналітичне узагальнення проблеми формування та удосконалення координаційних здібностей школярів із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 2 (122). 2020. С. 16-19. doi: 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).03
8. Бондаревский Е. Я., Стародубцев М. В., Кочарян Ю. Е. Методология построения должных норм физической подготовленности: методические рекомендации. М., 1983. 33 с.
9. Валькевич О. В., Бичук О. І., Альошина А. І. Біомеханічний аналіз сагітального профілю стопи хлопчиків молодшого шкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г.*

Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт. 2011. Вип. 91. Т. I. С. 75-78.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ-Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.

11. Винник Д. П. Адаптивное физическое воспитание и спорт : пер. с англ. И. Андреев. Київ : Олімп. л-ра, 2010. 608 с.

12. Галаманжук Л. Л. Теоретико-методичні засади превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять фізичною культурою: дис... д-ра пед. наук : 13.00.02. Східноєвропейський національний ун-т імені Лесі Українки. Луцьк, 2015. 602 с.

13. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Основи наукових досліджень : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Рута, 2019. 154 с.

14. Герасимчук А. Ю., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Програмування занять фізичними вправами превентивної спрямованості для 6-річних дітей: навч. посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2014. 204 с.

15. Гігієна дітей та підлітків: підручник. За ред. В. І. Березія. Київ: Асканія, 2008. 304 с.

16. Григоренко В. Г., Сермеев Б. В. Теория и методика физического воспитания инвалидов : учеб. пособие. Одесса, 1991. 232 с.

17. Давиденко О. В., Семененко В. П., Фандікова Л. О. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. Тернопіль: Астон, 2003. 144 с.

18. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навч.-метод. посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 68 с.

19. Демчук С. Соціальна адаптація слабчуючих школярів у процесі фізичного виховання як педагогічна проблема. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2013. № 3 (23). С. 24-27.

20. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.

21. Дубогай О. Д., Завидівська Н. Н. Фізичне виховання і здоров'я: навч. посібник. Київ: УБС НБУ, 2012. 270 с.
22. Дуткевич Я. И. Оптимизация физического воспитания учащихся старших классов школы слепых в целях повышения качества подготовки их к трудовой деятельности : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03 НДІ Корекційної педагогіки АПН України. К., 1979. 21 с.
23. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика: монографія. Київ: Олімп. л-ра, 2009. 279 с.
24. Дутчак М. В., Круцевич Т. Ю., Трачук С. В. Концептуальні напрями вдосконалення системи фізичного виховання школярів і студентів для впровадження здорового способу життя. Спортивний вісник Придніпров'я. 2010. № 2. С. 116-119.
25. Дутчак М. Перспективні напрями наукового супроводження реалізації національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». Вісник Прикарпатського ун-ту. Серія: Фізична культура, 2017. Випуск 27-28. С. 89-93.
26. Дяченко А. А. Корекція порушень постави дітей молодшого шкільного віку з пониженим зором засобами фізичного виховання [автореферат]. Київ : НУФВСУ, 2010. 21 с.
27. Єдинак Г. А. Фізичне виховання дітей з церебральним паралічем : монографія. Кам'янець-Подільський : Рута, 2009. 508 с.
28. Єдинак Г. А., Мисів В. М., Юрчишин Ю. В. Фізична культура у загальноосвітньому навчальному закладі: навч. посібник. Кам'янець-Подільський: Рута, 2014. 251 с.
29. Еракова Л. А. Дифференцированное физическое воспитание слепых и слабовидящих в условиях специализированного интерната: дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту. 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2005. 182 с.
30. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник. Луцьк: Волинський держ. ун-т, 2003. 123 с.

31. Зіяд Х.А. Корекція порушень постави слабозорюючих школярів засобами фізичного виховання [автореферат]. Київ : НУФВСУ; 2008. 18 с.
32. Іванова Л. І., Путров С. Ю., Карпюк Р. П. Теорія і методика оздоровчої фізичної культури: навч. посібник. Київ: Козарі, 2010. 276 с.
33. Іващенко О. В. Теоретико-методичні основи моделювання процесу навчання та розвитку рухових здібностей у дітей: автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.02. Чернігівський національний педагогічний ун-т імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2017. 40 с.
34. Кашуба В. О., Попадюха Ю. А. Біомеханіка просторової організації тіла людини: сучасні методи та засоби діагностики і відновлення порушень : монографія. Київ : Центр учб. літ., 2018. 768 с.
35. Коваль Л. І., Мороз В. С. Впровадження новітніх інформаційних технологій в умовах інклюзивної освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2010. Вип. 1. С. 223–228. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2010_1_34
36. Коваль Л. В. «Корекція розвитку» (комп'ютерна програма «Цікава скринька») [Електронний ресурс]. *Програми з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату*. 2016. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/> Лист МОН № 1/9-487 від 12 жовтня 2015 року
37. Коваль Л. І. Програмно-методичний комплект «Комп'ютерна азбука» для дошкільних закладів та підготовчих класів початкової школи». 2014. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/705935/>
38. Коломійченко О. Ю. Розвиток гнучкості у слабозорих школярів молодших класів : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 ОДПУ. Одеса, 2007. 21 с.
39. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами : Рішення колегії Міністерства освіти і науки України

та Президії Академії педагогічних наук України, 23.06.1999 року, № 7/5–7 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1999. № 19. С. 14-28.

40. Криличенко О. В. Корекція витривалості школярів з вадами зору засобами фізичної культури : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03 ОДПУ. Одеса, 2007. 20 с.

41. Лещій Н.П. Вікові особливості рівня розвитку відчуття ритму у глухих школярів. В: *Адаптаційні можливості дітей та молоді : матер. VII (IX) Міжнар. науково-практ. конф.* Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. С. 266–270.

42. Ляхова І. М. Теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання [автореферат]. Київ : НУФВСУ, 2008. 42 с.

43. Мазар А. А. Педагогічні умови компенсації порушених функцій у дітей на заняттях з фізичної культури в дошкільний період : дипломна робота магістра : 012 Дошкільна освіта. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка Кам'янець-Подільський, 2020. 106 с.

44. Мартинюк В. Ю. Класифікація уражень нервової системи у дітей та підлітків. Київ : Фенікс, 2001. 192 с.

45. Мартинюк В. Ю., Зінченко С.М. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи : навч.-метод. посібник. Київ : Інтермед, 2005. 416 с.

46. Мінцер О. П. Системні підходи до комплексної медико-соціально-педагогічної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я — логіка і модулі з позицій доказової медицини. *Соціальна педіатрія*. 2005. С. 67-69.

47. Начинова Е. В. Коррекция отклонений в развитии основных движений у слабовидящих школьников средствами физического воспитания (I-IV классы): автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03 НИИ КП АПН СССР. М., 1989. 19 с.

48. Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації : навч. посібник / Т. Бойчук, М. Голубєва, О. Левандовський, Л. Войчишин. Львів : ЗУКЦ, 2010. 240 с.
49. Основи соціальної педіатрії : навч.-метод. посібник / За ред. Мартинюка В. Ю. У 2-х томах. Т. 1. Київ : ФОП Верес О. І., 2016. 480 с.
50. Положення про інклюзивно-ресурсний центр від 12 липня 2017 р. № 545 від 12 липня 2017 р. № 545. – Режим доступу: <http://www.pedrada.com.ua/article/1393-pro-nklyuzivnoresursniy-tsentr>
51. Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Київ, 2008. 24 с.
52. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 липня 2004 р. № 848 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку». Київ, 2004.
53. Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів України: Закон України від 17 листоп. 2009 р. № 1724 -VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 7. С. 50.
54. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16 лют. 2000 р. № 2109 - 3 // Урядовий кур'єр. 2000. 19 груд. С. 11.
55. Савлюк С. П. Просторова організація тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання : монографія. Рівне : О. Зень, 2017. 560 с.
54. Савлюк С. П. Профілактика та корекція порушень просторової організації тіла дітей 6-10 років з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання [автореферат]. Київ : НУФВСУ, 2018. 47 с.
55. Сермеев Б. В. Теоретические основы физического воспитания аномальных детей : автореф. дис... доктора пед. наук : 13.00.03 НИИ КП РАО. М., 1992. 43 с.

56. Сермеев Б. В. Фізичній культурі інвалідів – наукову основу. *Дефектологія*. 2001. № 2. С. 15–17.

57. Солнцева Л. И. Развитие компенсаторных процессов у слепых детей дошкольного возраста. М. : Просвещение, 1980. 58 с.

58. Сторожик А. И. К вопросу о физическом развитии детей младшего школьного возраста со сниженным слухом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2016. 6 (32). С. 152–158.

59. Тарасун В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкольного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації : монографія. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2012. 412 с.

60. Хмельницька І. В. Комп'ютерні системи контролю моторики школярів 7-10 років з вадами слуху в програмуванні фізкультурних занять [автореферат]. Київ : НУФВСУ, 2006. 21 с.

61. Чеботарьова О. В. Використання інформаційних технологій у процесі навчання молодших школярів з порушеннями опорно-рухового апарату. *Медіа освіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив*. 2018. № 2. С. 476–483.

62. Чудная Р. В. Адаптивное физическое воспитание : учеб. пособ. Київ : Наукова думка, 2000. 380 с.

63. Шеремет Б. Г. Методика развития точности движений у слепых школьников с применением контроля и самоконтроля : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03 НИИ КП АПН СССР. М., 1984. 17 с.

64. Шеремет М. К., О. В. Начинова, Л. В. Арнаутова, О. Ю. Коломійченко. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором. Фізична культура для сліпих дітей. Підготовчий, 1-4 класи. Одеса, 2014. 94 с.

65. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Рута, 2013. 280 с.

66. Юрченко О. А. Корекція порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором у процесі фізичного виховання [автореферат]. Київ : НУФВСУ, 2013. 20 с.

67. Яримбаш К. С., Дорофєєва О. Є. Особливості морфофункціонального стану організму та рівня мотивації до здорового способу життя учнів з порушеннями зору. *Український журнал медицини, біології та спорту*. Серія «Фізичне виховання і спорт». 2017. № 6 (9) DOI: 10.26693/jmbs02.07.126

68. Яримбаш К. Організаційно-методичні основи проведення занять плаванням із слабозорими підлітками. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2004. № 6. С. 87–89.

69. Яримбаш К. С. Удосконалювання зорових функцій у слабозорих дітей засобами фізичних вправ. *Збірник тез доповідей науково-практичної конференції*. Запоріжжя, 2003. С. 80–81.

70. Яримбаш К. С. Значення ранньої корекції рухової сфери для слабозорих підлітків 11–14 років. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. 2004. Вип. 31. С. 402–412.

71. Яримбаш К. С. Особливості фізичного розвитку підлітків з порушенням зору. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2004. № 3–4. С. 50–52.

72. Яримбаш К. С. Вивчення психофункціонального стану організму слабозорих підлітків. *Збірник науково-методичних праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна*. 2007. Вип. VII. С. 405–407.

73. Яримбаш К. С. Щодо питання про теоретичні та практичні основи корекційного фізичного виховання дітей та підлітків з порушеннями зору.

Науковий часопис. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт). 2011. Серія 15. С. 538–540.

74. Sherrill, C. (1999). *Adapted Physical Activity and Sport. Crossdisciplinary and Lifespan*. WCB : McGraw-Hill Higher Education. P. 2-17.

Список опублікованих праць за темою дипломної роботи магістра

75. Старенька В., Єдинак Г. Організаційні та методичні аспекти фізичної активності дітей із вадами зору. *Оздоровчо-рекреаційна рухова активність у сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Чернівці 10.11.2020 р.) / за редакцією Я. Б. Зорія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2020. С. 241-242.